



Cicle de Conferències del Club d'Opinió (2009-2010)



LA CATALUNYA QUE ESTEM FENT

Xavier Bru de Sala

No vivim temps de respostes, ni de propostes. La Catalunya dels ideals, hereva de la Renaixença, el Modernisme, el Noucentisme i la Resistència al franquisme, és inoperant. Ni tan sols som ben bé capaços d'articular un relat que descrigui el present. Mancats de projecte, d'ambició col·lectiva, ens adonem d'una certa mediocritat ambiental. Als nostres dies, són tantes, si no més, les incògnites com les certeses. Això és així pel que fa al present, les seves múltiples i en bona part contradictòries mirades, i encara més en relació amb els futurs probables, sobre els quals les incerteses incrementen dia a dia el seu pes. El màxim que se'ns pot demanar, que ens podem exigir en les actuals circumstàncies, consisteix a delimitar alguns dels elements que ens poden resultar més cognoscibles i mirar de fer-hi una mica de llum.

Entre les poques coses que avui es poden afirmar en positiu dels catalans, és que ens trobem en procés de reconèixer els propis límits. Fins a l'aprovació de l'Estatut retallat, era comunament admesa la força de la unitat dels catalans i els seus principals partits, representada al Parlament, com a motor de canvi i millora, tant en la gestió dels propis assumptes, sempre dins dels clarobscurs de la realitat i la dialèctica entre govern i oposició com, sobretot, en la diguem-ne federalització d'Espanya. Si estem units, som imparables, podrem aconseguir tot allò que ens proposem, es proclamava. Encara hi ha qui creu en aquest unitat? A l'hora de la veritat, ens ha resultat tan fràgil i trencadissa que més aviat la podem qualificar d'entelèquia. El procés estatutari va culminar amb la col·locació d'un llistó tan alt, que a l'hora de la veritat vam saltar per sota, i encara no sabrem fins a quin punt serà rebaixat. Mireu d'imaginar-vos aixecant el llistó fins més amunt del que mai heu gosat saltar; imagineu-vos que demaneu confiança en la vostra capacitat de saltar ben enlaire; que després de reclamar l'atenció de tothom i l'aplaudiment per endavant, us doneu un impuls extraordinari... amb quin resultat? Que no heu tocat el llistó. El llistó encara hi és, allà dalt, però resulta que heu saltat per sota. Això és el que va passar amb l'Estatut segons el meu judici. Les conseqüències d'aquest procés històric són incalculables, en tot cas d'una envergadura que pot arribar a merèixer el qualificatiu d'històrica. Com ens ho farem, els catalans, per un nou salt

en l'autogovern, per disposar d'instruments imprescindibles, ara en mans de Madrid i gestionats a la contra dels nostres interessos o sense tenir-los prou en compte? La via autonòmica presenta símptomes, al meu parer irreversibles, d'estar esgotada. Tot i això, no hi alternativa amb capacitat d'esdevenir majoritària a curt termini. Sense creure-hi gaire o del tot, correspon desplegar al màxim les potencialitats del nou Estatut.

No fóra just deixar de respondre la pregunta següent: És millor l'encara vigent Estatut que l'anterior, el de Sau? Sense dubte, tot i que per comparació a l'aprovat per una amplíssima majoria del Parlament, resulta força esquitit. Feblesa doncs dels instruments, insuficiència de forces per acomplir els objectius ambiciosos. D'aquí que els nostres governants i capitosts polítics baixin del pedestal del lideratge i es conformin a actuar com a gerents, i encara més a la defensiva que amb voluntat de proposta. Potser és el millor que poden fer. Abans que sorgissin els casos de corrupció, de Millet a l'anomenat Pretòria, l'argument del Govern tripartit ha consistit a resistir per aconseguir un finançament no vexatori. En l'actiu del balanç, que ja podem començar a establir, la Llei d'Educació, aquesta sí que consensuada i amb bones perspectives, només entelades per la manca de recursos. Un cop s'han destapat aquestes corrupcions, l'una darrere l'altra, el món polític es troba a la defensiva davant la ciutadania i els dos grans partits aprofiten per fer quedar l'altre pitjor que un mateix. Alguna cosa se'ns havia d'encomanar d'aquesta Espanya cínica i arrogant, a la recerca de l'enriquiment fàcil, en eterna brega per imposar i per imposar-se. Per fortuna, no és l'única Espanya, ni l'única Catalunya, però sí que apareixen en primer pla.

Afegir-m'hi la crisi? Per greu que sigui, per raó que tinguin els que posen Espanya a la cua de la recuperació, considero que és un deure de ciutadania no caure en mans del pessimisme total. Donar per tancades les portes del futur és quasi sempre un error, perquè el futur s'encarrega de demostrar que era i continua sent imprescindible. Si això no bastés, afegiu-hi el deure moral de no atiar el cassandrisme, la impotència, el derrotisme. No hauríem d'estar doncs disposats a admetre que la res publica vagi tan malament com sospito i en alguns moments fins i tot crec evident. Res pitjor que baixar per l'escala del desànim o coadjuvar-hi. Encara així, els diagnòstics de les persones més intel·ligents i cultes que conec apunten en direcció a la mediocritat ambiental i l'absència de perspectives. Les parcel·les d'excel·lència existents a Catalunya i a Espanya es troben aïllades, inconnexes, sense amb prou feines visibilitat. No influeixen en a l'ambient ni en la seva percepció. No estaria gens malament, a fi de contrarestar el decaïment general, posar-les en descobert de forma seriada.



En canvi, el panorama està focalitzat en la corrupció i el descrèdit de la política, pel que sembla i per ara irremeiable. No abundaré en això. Sí a posar de manifest que entre l'excel·lència i la corrupció existeix una banda ampla dominada per l'absència de rigor i exigència, per l'escassa preparació, en definitiva per la mediocritat. És possible, i fins i tot probable, que la corrupció disminueixi. Més que les mesures anunciades pel Govern, es troba a faltar una solemne promesa d'estudiar a fons els informes de la Sindicatura de Comtes. En canvi, per escapar de la mediocritat no n'hi ha prou amb les bones intencions. Cal escoltar amb humilitat els que posseeixen millor criteri, estar disposat constantment a rectificar.

Seria del tot desitjable, en conseqüència, encaminar cap a la correcció els pitjors miralls en els quals ens hem vist obligats a contemplar-nos. Reconvertir-los. No conformar-se amb deixar de robar sinó caminar darrere l'excel·lència. Si davant de la corrupció amb prou feines hi ha manera de vèncer la desconfiança i recuperar credibilitat (si no és amb temps i vigilància) no succeeix el mateix amb el pitjor revés sofert per les consciències de la bona gent en els últims decennis, el saqueig del Palau de la Música. Conformar-se amb el coneixement del saqueig i exigir justícia és el mínim. No el màxim. Les mancances posades al descobert en aquest intranquil·litzador mirall no s'acaben fent net. A més, cal orientar el futur. Com fer-ho? Després de diversos contrastos d'opinions entre qui més entenen de música o d'organització de la cultura (entre els que no hi ha ni un dels que s'han encomanat la missió de reorientar el Palau), crec estar en condicions de traslladar-los uns principis.

Abans de res, i a fi d'evitar que el Palau s'instal·li en la mediocritat musical, cal trencar també amb la segona pitjor cosa que, com ara es va veient clar, va fer Millet: apoderar-se de l'equipament, del propi Palau; substituir la centenària associació Orfeó Català per la Fundació, que va crear amb la finalitat que ara s'ha descobert. Per a això era necessari minimitzar el prestigi del Orfeó, tant l'associació com el cor. L'altre secret de la seva gestió va consistir a convertir a la Fundació en propietària de les ampliacions, en concret i almenys del Petit Palau. La usurpació seria doncs evident, però per a explicar-la és necessari introduir el tercer factor que és el Consorci, de responsabilitat institucional. El Consorci, públic-privat es va constituir en 1983, i consisteix, conceptualment, en la cessió de la gestió del Palau a canvi de que les administracions sufraguessin la renovació de l'edifici. El Consorci paga les obres amb diners públics i canvi d'usufructuar l'edifici durant vint-i-cinc anys. En finalitzar l'acord, es va renovar sota la bandera de l'ampliació, i aquí tenim ja el cos de la usurpació. És l'Orfeó que cedeix i la Fundació que es queda amb el benefici de la cessió. És possible que l'actual presidenta de la Fundació es plantegi la donació d'aquest patrimoni a l'Orfeó –l'associació, que



també presideix—. Al meu judici, només amb aquesta donació, en el fons una devolució, la Fundació obtindria la legitimitat que, ara en som tots conscients, mai va tenir. També és possible, i desitjable que el Palau sigui capaç de funcionar en el seu conjunt de manera privada, amb aportacions públiques tan petites que no justificarien la continuïtat del Consorci. El futur idoni, l'exemplaritat organitzativa, hauria d'anar per aquí. El Palau, tot sencer, propietat i responsabilitat de la Associació Orfeó Català, la Fundació donant suport, amb la major visibilitat i el degut agraïment. I les administracions? Doncs que es dediquin al que la societat no arriba a gestionar per ella mateixa. La Fundació passaria llavors d'usurpadora a benefactora. Clarificar com més aviat aquest dibuix de futur –cosa que resulta bastant senzilla— permetria dedicar les majors i les millors energies a la música. El programa artístic és així mateix fàcil de perfilar. En el centre, els cors del Orfeó, renovats amb la màxima ambició. Suport a la música dels nostres compositors, en el més ampli sentit del terme. Estudi i millora de la sonoritat del Palau. Temporada pròpia de música coral, a càrrec del Orfeó com associació. Lloguer de la sala als millors programadors privats.

Si he parlat d'aquest tema amb una certa extensió no és tan sols per la seva punyent actualitat sinó pel caràcter simbòlic i d'erosió dels sentiments d'autoestima dels catalans. Redreçar el Palau en el sentit descrit no és obra de titans. I la solució, el futur, apunta també al retorn general del protagonisme a la societat.

Ens cal partir doncs, no tant de la desconfiança com del reconeixement dels límits de l'acció política. Els dèficits són severos, malgrat els èxits parcials, en les competències i en el finançament. Les grans reformes estructurals que la nostra economia i la sortida de la crisi requereixen no s'emprendran. Depenen de Madrid i a Madrid creuen, tots, en un altre model, on l'economia productiva, la fortalesa del teixit social i la competitivitat de l'empresarial es troben en un segon o tercer terme. Per això les previsions que ens vénen de fora, que són gairebé les úniques creïbles, situen Espanya a la cua de la recuperació, l'ajornen fins al 2011 i encara preveuen per aleshores un creixement irrisori.

Abans dels esclats de la corrupció, que dominen el panorama mediàtic i aclaparen la societat, ja es detectava una profunda crisi de confiança en el sistema polític, en els partits i els seus representants. Amb posterioritat, i malgrat la certesa que ni tots són iguals, la desconfiança ciutadana s'ha aprofundit. Segons ho veig i malgrat el que pugui semblar, no és cert que Catalunya hagi passat d'oasi a fangar. Tenim un país més sa que no ens pensem, ben situat, amb una economia productiva i més aviat diversificada. Li calen dosis severes d'higiene democràtica, un sentit renovat de servei públic, el reconeixement dels millors, una



mentalitat de rigor, convenciment en les pròpies capacitats. Li cal això i més, però tampoc no ens hem de fer il·lusions. Fóra en va que reclamaríem un nou regeneracionisme perquè no n'hi haurà. Que ara ens domini la desolació no significa que hàgim de caure en el desànim. La força de la societat persisteix i pot impulsar Catalunya enllà, malgrat els greus entrebancs i els dèficit. Desolació sí, no depressió. Aclaparats sí, no deprimits. Desconcertats, sí, no pas inermes.

Què volem els catalans per a Catalunya? Que sigui un país pròsper, harmònic, avançat, d'alta qualitat, amb motius per a la autoestima, etc. Si ens aturem en el què i no concretem el com, és fàcil posar-se d'acord. Ara bé, què podem fer els catalans per Catalunya? Les respostes a aquesta segona qüestió son més complicades, precisament perquè no coneixem la nostra capacitat d'incidir de manera autònoma en la realitat que ens concerneix. Ara bé, suposant que posseïssim aquest instrumental en l'ordre polític i en l'arquitectura jurídica i institucional, encara caldria interrogar-nos sobre la capacitat d'actuar, com a col·lectiu compost de col·lectius, amb decisió i encert.

Tot esperant que, un dia o altre i de maneres que no podem ni intuir, el corrent de fons de caire sobiranista aflori, l'obligació comuna de tots els catalans consisteix a millorar les seves aptituds, a afinar els seus instruments, a actuar amb responsabilitat i encert, a reconèixer els més aptes i permetre que se situïn als llocs de més relleu. Ens cal, ben segur, una conspiració ciutadana contra la mediocritat.

Mai no se sap, i en política menys, el que espera en girar la cantonada. El poder és làbil. Quan algú es veu instal·lat a dalt, pot resultar que rellisqui i viceversa. D'aquí es desprèn que mai no sobren les clàusules de prudència. La recerca del poder i el manteniment a la cúpula estan subjectes a tot tipus de riscos, accidents i girs inesperats. Serveixi aquesta introducció a la segona part d'aquesta xerrada com a cautela.

Amb bastants probabilitats, ens trobem davant del final de cicle tripartit. L'ambient torna a fer olor d'alternança. Així com subsisteixen seriosos dubtes, no tant sobre el sorpasso del PP al PSOE, com sobre la consolidació de la tendència a l'alça de Rajoy, a Catalunya les coses semblen bastant més clares. El cicle tripartit va començar amb la reforma de l'Estatut, liderada per Maragall, i tot indica que acabarà quan surti la famosa sentència del Constitucional. Em corregeixo, no el dia en què surti sinó quan s'ha fet evident que serà adversa. Encara que no fos tan demolidora com alguns han arribat a esperar, sempre segons fonts internes interessades, la major part del mal ja està feta. Així ho certifica, de manera indirecta, l'importantíssim editorial conjunt dels diaris catalans i les reaccions



contraposades que ha despertat. Mentre a Catalunya gairebé tothom hi està a favor, a Madrid se l'han pres malament o molt malament.

Fins i tot és possible que, a imitació del Guadiana, la sentència del Constitucional torni a ajornar-se. Algun dia apareixerà, és clar. S'ha demorat tant i és tanta l'expectació, abonada per tots, des del president Zapatero al president Montilla, que es diria que sortirà en qualsevol moment. Però no seria la primera vegada que la imminència acaba en temps mort i posterior nova tanda de negociacions. És fins i tot probable que l'editorial dels diaris catalans contribueixi a ajornar la sentència. No és tan transcendent com sembla... A l'escenari ja s'ha instal·lat el factor clau: l'adversitat majoritària de l'alt Tribunal. Es concreti o no en un futur pròxim, la incògnita principal és clara: o té efectes semblants a si ho fos. No n'hi ha prou amb el pacte polític, a la baixa. Com remarca l'editorial, no són arguments de pes per a la ratificació ni la doble o triple aprovació pels representants populars del Parlament i de les Corts i pel referèndum. El cop de porta ha estat acordat i anunciat, de manera que el nas fa mal abans d'haver rebut l'impacte.

El cicle del nou Estatut va començar amb entusiasme, si bé no unànime, i acaba en desengany. Pitjor encara, la reforma federalitzadora d'Espanya per iniciativa catalana és un fracàs. Com a instrument d'autogovern el nou Estatut, encara vigent, és millor que l'anterior, però el propòsit que l'animava, canviar l'arquitectura de la distribució del poder a Espanya, ha fracassat sense pal·liatius. Espanya està bloquejada. Això és l'important. La partida ha estat jugada. En aquest context, el moment i abast de la sentència compten poc. Ni tan sols un improbable gir cap a la benignitat no arreglaria la desfeta.

Significa tot plegat que hi haurà alternança? A Catalunya és el més probable. En el conjunt d'Espanya també, encara que el PSOE podria recuperar vots en renunciar a les seves posicions de partida i abraçar-se una vegada més a les del PP. En canvi, el PSC està atrapat. La insubordinació del president Montilla arriba tard i es limita a una posició verbal que l'honra però no el salva. Alguna vegada ja vaig escriure que el president i el seu partit van deixar escapar l'oportunitat d'exercir la força dels vots en el Congrés. Ell mateix ho va anunciar, però després es va deixar intimidar i es va arronsar. És just reconèixer que tant Maragall com Montilla ho han intentat, però que han estat incapaços, tots dos, ja que formen part d'un mateix cicle, que ha consistit a mirar de convèncer o de vèncer les resistències del poder central.

Tornem a les cauteles. De la mateixa manera que CiU va obtenir, no una sinó diverses pròrrogues, podria ser que el Tripartit aconseguís renovar majoria. Ben pocs ho consideren probable, però no es pot descartar. En qualsevol cas no seria per mèrits acumulats com Pujol, però és moment de recordar una altra



vegada que la política funciona amb la incorporació periòdica d'imprevistos. Encara que així fora i de manera poc compatible amb la tesi del final de cicle, és dubtós que a ERC li interessés propiciar un tercer tripartit. Després de deixar per dues vegades en l'estacada Artur Mas, pocs semblen disposats a creure que a la pròxima canviessin de parer. Però si bé ho analitzen i amb el balanç de dues legislatures a la vista, s'han quedat, els partidaris de tal tercera edició, suposant que n'hi hagi, sense arguments per justificar-la. Les probabilitats que PSC, ERC i IC no tornin a sumar són molt altes, i segueixen en augment. Però ni encara així no s'ha de donar res per fet, hi insisteixo. No descartin del tot una pròrroga amb nou mandat de Montilla, però assistiríem llavors a una legislatura de gestió, desproveïda d'ambicions i plantejaments si més no de mig abast. El pròxim intent s'haurà de plantejar a partir d'altres premisses. La primera, que el forrellat espanyol és la dada principal.

Contra certes opinions com la precedent, algunes mirades entre les més il·lustrades, i potser clarividents, que ens observen des de lluny, perceben en la tensió Barcelona-Madrid una de les claus de l'èxit de l'Espanya democràtica. El raonament és el següent: la tensió sol generar incomoditats, però la comoditat relaxa, genera conformisme i a la fi afavoreix l'anquilosament. En tot cas, encara que l'encertessin, tampoc no donaríem la benvinguda a les tensions. Però el diagnòstic és que augmenten i que prosseguiran pel mateix camí. De manera que el més sensat és encarrilar-les, no negar-les, tampoc no exagerar-les, perquè podrien desbordar-se.

Demano disculpes als que encaixen malament la meva afirmació reiterada sobre el catalanisme com a motor de Catalunya, però per molt que m'esforci a compartir els seus punts de vista, ho continuo veient així. Els catalans poden decidir entre donar suport a les propostes del catalanisme, rebaixar-les o rebutjar-les, però no arribo a distingir en el present ni a entreveure en el futur propostes alternatives capaces de variar en el substancial els eixos del debat. La insatisfacció ciutadana pel grau d'autonomia aconseguit és una dada que no sembla imaginària. Els instruments utilitzats fins avui es revelen insuficients per aconseguir noves millores (i ja veurem si ho són per evitar retalls). En conseqüència, la sobirania, o la proclivitat al sobiranisme avancen al si de la societat, en la política i en les esferes intel·lectuals. També d'alguna manera, no tant evident en l'esfera mediàtica. Molt menys encara al món econòmic. Alguns teòrics la qualifiquen de sobirania estratègica. Coincidint en el concepte, pot entendre's millor anomenant-la sobirania instrumental.

Vegem, en ràpida seqüència, el cas del Quebec. Els nacionalistes van sofrir una contundent rebotada en el referèndum de l'any vuitanta, en el qual es plantejava



la sobirania amb associació al Canadà. Eren temps de forts aranzels, i el temor a quedar aïllats de l'economia del continent va aconsellar prudència ciutadana. Deu anys després, la independència sense pal·liatius, ja que no contemplava cap associació posterior, no va guanyar el nou referèndum per un estretíssim marge. En percebre perill real de secessió, Canadà es va posar les piles. Quebec és ja oficialment una nació. Els estudis d'opinió indiquen que l'aspiració a la independència ha deixat de ser majoritària. En altres paraules, la sobirania no ha assolit el seu objectiu, però ha aconseguit canviar aspectes fonamentals del Canadà, de manera que els quebequesos s'hi sentin millor. Sense que els seus líders s'ho proposessin, la sobirania ha estat allà l'instrument per canviar les relacions de poder i incrementar l'autogovern quebequès. Les realitats mai no són simètriques (lluny de la meva intenció presumir que la legalitat canviarà per permetre referèndums a l'estil del Quebec) però un cert paral·lelisme sembla evident. Seguint el corrent ja descrit de fons social, que les iniciatives frustrades han alimentat, el catalanisme va arribant pel seu propi peu a la sobirania, i es convenç dia a dia que no hi haurà cap altra palanca disponible. Sembla ser doncs que caminarem distrets, i alhora preocupats, durant qui sap si un parell de decennis. En contextos estables, aquests processos no solen ser ràpids.

Sigui com sigui, la realitat es va configurant segons les intel·ligents i anticipatòries tesis de Xavier Rubert de Ventós. Seguint el seu plantejament, i a la vista dels avenços de les ciències de la cognició, haurien de prevaler sempre, sobre les emocions, sobre la identitat, els arguments, i el debat dels interessos i les conveniències. Res d'èpica. L'exhibicionisme sentimentaloides és un pobre recurs dels qui no tenen força per defensar les seves raons i contrastar-les. En aquest sentit, es troben a faltar, entre altres incògnites per aclarir, càlculs o hipòtesis sobre els possibles sacrificis que podria comportar un procés sobiranista. Serà compatible amb un creixement econòmic sostingut (i no diguem sostenible)?

En qualsevol cas, l'instrument sobiranista mai no és innocu. Ningú no pot assegurar que el resultat final sigui semblant al del Quebec. Tampoc no queda gens clar si els líders polítics, socials i d'opinió estiguin a l'alçada i posseeixin la perícia que exigeix el maneig d'un instrument tan contundent. No ens enganyem sobre la nostra experiència i capacitats. Per si fos poc, el risc de divisió és ja evident. Davant d'aquest panorama, la cultura pot jugar un paper constructiu de primer ordre. Segons la meua modesta opinió, la funció de la cultura hauria de ser inclusiva, apropar, buscar proximitats en comptes de contribuir a la tensió. La cultura és "glocal" (global i local), i composta. En comptes de batallar per hegemonies hipotètiques i molt dubtoses, hauria de teixir espais comuns, tant en l'interior de Catalunya com en relació amb Espanya. En comptes d'exaltar els



ànims, compartir. La sobirania instrumental que s'apropa no és incompatible amb consolidar el caràcter de Barcelona com a capital de la diversitat, la creació i la tolerància cap a les diferents maneres de viure que s'obren en ventall dins de les societats més avançades.

En definitiva, l'esperança, o si ho prefereixen les noves expectatives, es combinen amb la desídia, la mediocritat, la desconfiança, diguem-ne com ens sembli. La deriva o corrent de fons cap al sobiranisme, la possessió d'uns instruments estatals autòctons que permetin prendre des de Catalunya mateix el gruix de les decisions que ens afecten, servirà de poc si no es combina amb un increment de l'exigència ciutadana, que comença per l'autoexigència. Si els catalans trobem forces per incrementar la qualitat i el nivell general, tindrem molt de guanyat en qualsevol dels casos. Però si no és així, no ens en sortirem. Això és el que vull dir quan parlo de la Catalunya que estem fent, que en efecte no ens la fan sinó que la fem, dia a dia, tots els ciutadans. Si no sabem prendre model del millor dels països del nord i els escandinaus, la resta servirà de poc. Hi ha molt per fer en tots els àmbits, no es creguin que tot depèn de la política i les esferes del poder, perquè no és així. Catalunya depèn dels catalans, sobretot dels que emprenguin la via de fer la seva feina més ben feta.



Acabem amb uns versos de Verdaguer: *"poeta i llaurador só / i faig la feina tan neta / que llauro com a poeta / i escric com a llaurador"*.